

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

KIBRIS TÜRK TOPLUMUNUN DEVLETLEŞME SÜRECİNDE MÜLKİYE’NİN ETKİSİ (İSMAİL BOZKURT’UN DENEYİMLERİYLE)

THE EFFECTS OF MÜLKİYE IN THE STATE PROCESS OF THE TURKISH CYPRIOT COMMUNITY (WITH THE EXPERIENCES OF İSMAİL BOZKURT)

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Balyemez¹

ÖZ

Mülkiye, Osmanlı Devleti’nin modernleşme çabaları sonucunda kurulan öğretim kurumlarından biridir. Mülkiye’nin kuruluş amacı, bürokrasiye nitelikli personel yetiştirmek ve bu kişiler aracılığıyla kamu görevlerini çağın gereklerine göre yerine getirmek olarak belirlenmiştir. Kıbrıs Türk gençlerinin Mülkiye ile ilk tanışmaları 19’uncu yüzyılın sonlarında olmuştur. Bu dönemde çeşitli amaçlarla Anavatan’a göç etmiş Kıbrıs Türkleri, Mülkiye’de öğretimlerini tamamladıkları sonra Osmanlı bürokrasisinde görev almışlardır. Kıbrıs Türk gençleri Birinci Dünya Savaşı ve sonrasındaki yıllarda dönemin şartlarından dolayı Mülkiye’deki eğitim ve öğretimlerine ara vermek zorunda kalmışlardır. Kıbrıs Türk gençlerinin Mülkiye’de tekrar öğretime başlamaları İkinci Dünya Savaşı sonrasında olmuştur. Bu dönem, aynı zamanda Kıbrıs’ın uluslararası sorun olarak gündemde olduğu yılların da başlangıcını oluşturmuştur. Kıbrıs Türk gençleri, bu dönemde bir yandan Mülkiye’de öğretimlerine devam ederken diğer yandan da toplum direnişine katılmışlardır. Mülkiye’deki öğrenimlerini tamamlayan Kıbrıs Türk gençleri, Kıbrıs Türk toplumunun devletleşme sürecine önemli katkılarda bulunmuşlardır. Mülkiye’nin Kıbrıs Türk toplumunun devletleşme sürecine etkisini ortaya koymak amacıyla yapılan bu çalışmada; Siyasal Bilgiler Fakültesi, Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi ve KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi’nde çalışmalar yapılmış, birinci ve ikinci elden kaynaklar taranmış, Kıbrıs Türk halkının devletleşme sürecinde önemli görevler üstlenmiş olan Mülkiye mezunu İsmail Bozkurt’la söyleşi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs Türkleri, Mülkiye, Yükseköğretim, Direniş, Siyasal Faaliyetler.

JEL Sınıflandırma Kodları: R59, Y80, Y70.

ABSTRACT

Mülkiye is one of the educational institutions established as a result of reform movements within the scope of the modernization efforts of the Ottoman State. Establishment aims of Mülkiye; is determined to train qualified personnel to the cadres in the bureaucracy and to fulfill public duties according to the requirements of the era through these persons. The first meeting of Turkish Cypriot youth with Mülkiye was towards the end of the 19th century. During this period, the Turkish Cypriots, who migrated to the Motherland for various purposes, served in the Ottoman bureaucracy after they completed their education in Mülkiye. For many years after the First World War, Turkish Cypriot youth had to stop their education in Mülkiye. The Turkish Cypriot youth started the education again in Mülkiye that coincided with the period after the Second World War. This period was also the beginning of the years when Cyprus was on the agenda as an international problem. During this period, Turkish Cypriot youth attended the community resistance movement while continuing their education in Mülkiye. Turkish Cypriot youth, who completed their education in Mülkiye, made important contributions to the nationalization process of the Turkish Cypriot community. In the study, which is carried out to reveal the effect of the knowledge

¹ Kıbrıs İlim Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, mehmetbalyemez@csu.edu.tr

and abilities obtained during their education in Mülkiye on the nationalization process of the Turkish Cypriot community; first and second hand sources are scanned, studies are carried out in the Faculty of Political Sciences and the Presidential Republic Archive, and a historical interview is held with İsmail Bozkurt, who played an important role in the nationalization process of the Turkish Cypriot people.

Keywords: Turkish Cypriots, Mülkiye, High Education, Resistance, Political Activities.

JEL Classification Codes: R59, Y80, Y70.

1. GİRİŞ

Sicilya ve Sardunya'dan sonra Akdeniz'deki üçüncü büyük ada olan Kıbrıs, Anadolu kıyılarından sadece 70 km. uzaklıktadır (Colonial Office List, 1915: 167). Kıbrıs, hem Kuzey Afrika kıyılarını hem de Orta Doğu'yu kontrol eder konumda olmasından dolayı tarih boyunca güçlü devletlerin ilgisini üzerine çekmiştir. Bu durum adanın stratejik değerini arttırmış ve çok sayıda devlet tarafından ele geçirilmesine sebep olmuştur. Osmanlı Devleti, Kaptan-ı Derya Barbaros Hayrettin Paşa'nın Akdeniz'de hâkimiyet sağlamasından sonra 1 Ağustos 1571 tarihinde Kıbrıs'ı fethetmiştir. Kıbrıs'taki Türk varlığı ise bu tarihten sonra başlamıştır (Serter, 1970: 55-59). Osmanlı Devleti, 307 yıl boyunca Kıbrıs'ı tek başına yönetmiştir. Hem Osmanlı Devleti'nin hem de Kıbrıs'ın geleceğini belirleyen gelişmeler 19'uncu yüzyılda yaşanmıştır. Osmanlı Devleti için sonun başlangıcını oluşturan siyasi, askeri ve ekonomik gelişmeler bu yüzyılda yaşanırken, bunların yarattığı tüm sonuçlar doğal olarak Kıbrıs'ın geleceğine de etki etmiştir.

Sanayi Devrimi'nin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan sömürüye dayalı politikalar Kuzey Afrika ve Orta Doğu ile Doğu Akdeniz'in önemini arttırmıştır. Avrupa'nın sömürgeci devletlerinden biri olan İngiltere'nin Asya'daki sömürgelerine giden yolun emniyetini sağlamak isteği ile Çarlık Rusya'nın sıcak denizlere inme politikası Kıbrıs'ın geleceğini doğrudan etkilemiştir (Çoruh, 2017: 22-23).

İngiltere, 1869 yılında açılan Süveyş Kanalı'nı kontrol etmeyi Akdeniz politikasının hedefi olarak belirlemiştir (Gazioğlu, 1997a: 1). Ancak Fransa'nın da Süveyş Kanalı ve Mısır'a yönelik hedefini dikkate alan İngiltere, dış politikasını Kıbrıs'ı ele geçirmek olarak revize etmiştir (Kurat, 1968: 83). Kıbrıs'a yönelik İngiliz ilgisinin arttığı bu dönemde önemli bir gelişme daha yaşanmıştır. Çarlık Rusya'nın desteklediği Sırlar 1876 yılı Temmuz ayında Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiş, Balkan prenslikleri ise bu durumu fırsat bilerek bağımsızlık hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla ayaklanmışlardır. İngiltere, Çarlık Rusya'nın Sırlara yardım ederek bölgeye yerleşeceği ve kendi egemenlik alanlarını tehdit edeceği endişesiyle savaşa müdahil olma kararı almış ve 31 Mart 1877 tarihinde Londra Protokolü'nün imzalanmasında önemli bir görev üstlenmiştir. Londra Protokolü'nde; Osmanlı Devleti ile Sırbistan ve Karadağ arasındaki savaşın bitirilmesi, Osmanlı topraklarında yaşayan Hristiyanlara yönelik reform yapılması istenmiştir. Ancak Osmanlı Devleti bu şartları reddetmiş ve Londra Protokolü'nü imzalamamıştır. Bunu sebep gösteren Çarlık Rusya, 24 Nisan 1877 tarihinde Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiş (Karal, 1995: 39-40) ve İngiltere'nin tarafsızlığını sağlamak amacıyla Mısır, Süveyş Kanalı, Boğazlar ve İstanbul'a yönelik herhangi bir saldırıda bulunmayacağına dair güvence de vermiştir (Erim, 1953: 357).

Çarlık Rusya, 93 Harbi olarak da bilinen savaşta; Doğu'da Kars, Ardahan ve Batum gibi stratejik yerleri ele geçirmiş Batı'da ise İstanbul yakınlarına kadar gelmiştir. Osmanlı Devleti, bu gelişme karşısında 31 Ocak 1878 tarihinde Çarlık Rusya'ya barış önerisinde bulunmuştur. İngiltere, Çarlık Rusya'nın İstanbul yakınlarına kadar gelmiş olmasının bölgesel çıkarlarını tehlikeye sokacağı endişesiyle sonraki sürece müdahil olabilmek amacıyla 5 savaş gemisini İstanbul'a göndermiştir (Gazioğlu, 1997a: 8). Osmanlı - Çarlık Rusya savaşını bitiren Ayastefanos Antlaşması, İstanbul açıklarında demirlemiş Rus ve İngiliz savaş gemilerinin gölgesi altında 3 Mart 1878 tarihinde imzalanmıştır. Osmanlı Devleti için ağır şartlar içeren bu antlaşma, İngiltere'nin çıkarlarını da tehdit etmiştir. İngiltere, gelişmelere müdahil olmak amacıyla Ayastefanos Antlaşmasına itiraz etmiştir. İngiltere'nin girişimleri sonucunda antlaşma maddelerinin yeniden görüşülmesi amacıyla Berlin'de bir konferans yapılması kararlaştırılmıştır. İngiltere, Berlin Konferansı başlamadan önce Osmanlı Devleti ile gizli bir antlaşma imzalamış ve adayı "Geçici" olarak ele geçirmiştir. İngiltere ile Osmanlı Devleti arasında 4 Haziran 1878'de imzalanan Kıbrıs Konvansiyonu'na göre Rusya; Kars, Batum ve Ardahan'ı elinde tutmakta ısrar edip Doğu Anadolu'daki saldırılarına devam ettiği takdirde, İngiltere Osmanlı Devleti'ne askeri yardımda bulunacak, bunun karşılığında ise Kıbrıs'ın yönetimini geçici olarak devralacaktır (Atun, 2007: 17; Yavuz, 1994: 3).

Kıbrıs Konvansiyonu ile adanın yönetimi geçici olarak İngiltere'ye bırakılmış olmasına rağmen egemenlik hakları Osmanlı Devleti'nde kalmıştır. Ancak İngiliz Hükümeti, adada kendi yönetimini tesis edebilmek için Osmanlı Devleti ile 1 Temmuz 1878 tarihinde Kıbrıs Konvansiyonu'na ek bir sözleşme daha imzalamıştır. İngiltere'nin Kıbrıs'ta egemenlik kurmasını sağlayan sözleşmenin maddeleri aşağıdaki gibi belirlenmiştir (Kurat, 1968; 91):

Kıbrıs Adası'nın ve yönetimi ile ilgili olarak aşağıdaki koşulları yerine getirmeyi İngiltere'nin kabul ettiği taraflar arasında kararlaştırılmıştır:

Madde 1: Ada'da Müslüman halkın sadece din işlerine bakacak bir Şer'îye Mahkemesi varlığını sürdürmeye devam edecektir.

Madde 2: Ada'daki camilere, okullara, mezarlıklara ve diğer dini kurumlara ait mal, arazi ve bağışları, İngilizlerce atanacak bir delege ile birlikte yönetmek için Osmanlı Evkaf İdaresi'nce Kıbrıs'ta oturan bir Müslüman kişi atanacaktır.

Madde 3: İngiltere son 5 yılın ortalaması esas alınarak ve Devlete ait arazilerin geliri istisna edilerek saptanacak gelir fazlalığını her yıl Bab-ı Âli'ye ödeyecektir. Bu miktarın 22.936 kеше ettiği hesaplanmıştır.

Madde 4: Bab-ı Âli, Kıbrıs'taki Osmanlı tahtına ve devletine ait olan ve geliri 3'üncü madde kapsamına girmeyen arazi ve sair mallarını (Araz-i Miri ve Emlâk-ı Hümayun) serbestçe satabilecek veya uzun süreler için kiralayabilecektir.

Madde 5: İngiliz Hükümeti, kendi yetkilileri ve sair gelişme amaçlarıyla gerekli gördüğü arazi ve ekilmeyen toprakları zorunlu satışla ve uygun fiyatla satın alabilir.

Madde 6: Eğer Rusya, Kars ve son savaşlarda Ermenistan'dan zapt etmiş olduğu diğer yerleri Devlet-i Âliye'ye geri verirse, İngiltere Kıbrıs Adasını boşaltıp terk edecek ve 4 Haziran 1878 tarihli anlaşma sona erecektir.

İngiliz Hükümeti, Kıbrıs'taki idari yapıyı yeniden düzenleme hakkını elde ettikten sonra ilk iş olarak Sir Garnet Wolseley'i Yüksek Komiser olarak atamıştır. Yüksek Komiser Wolseley, 23 Temmuz 1878 tarihinde yayımladığı bildiriye; Kıbrıs'ın yönetiminin İngiltere tarafından teslim alındığını, adanın maddi ve manevi refahını artıracak her türlü düzenlemenin yapılacağını, ada toplumlarına adil davranılacağını ve hukuki güvenceden herkesin eşit olarak yararlanacağını belirtmiştir (Gazioğlu, 1997a: 30). İngiltere, bu tarihten sonra Kıbrıs'ta kendi idari sistemini kurmuş ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilan edildiği 1960 yılına kadar adayı tek başına yönetmiştir.

Bu makalede; Osmanlı Devleti'nin modernleşme çabaları kapsamında 1859 yılında kurulan Mülkiye'nin Kıbrıs Türk toplumunun devletleşme sürecine etkileri ortaya konulmaya çalışılmış, Mülkiye'nin kuruluş amaçlarından biri olan Osmanlı bürokrasisinin ihtiyaç duyduğu nitelikli personeli yetiştirmek hedefinin Kıbrıs Türklerine ne ölçüde yansıdığı tartışılmıştır. Bununla birlikte özellikle 1960 yılında ilan edilen ve Kıbrıs Türklerinin de kurucu ortak olarak dâhil oldukları Kıbrıs Cumhuriyeti dönemi ile Rumların 1963 yılı Aralık ayında başlattıkları Kanlı Noel saldırılarından sonraki süreçte siyasi yönetimden dışlanan Kıbrıs Türklerinin yapmış oldukları kamusal faaliyetlerde görev alan Mülkiye mezunu veya öğrencisi olan kişilerin girişimleri ile bunların devletleşme sürecine etkilerini tespit etmek amaçlanmıştır.

Gerek Osmanlı Devleti'ne gerekse de Türkiye Cumhuriyeti'ne çok sayıda bürokrat yetiştiren ve misyonunu halen devam ettiren Mülkiye'nin Kıbrıs Türk toplumunun devletleşme sürecine etkisini ortaya koymak amacıyla yapılan bu çalışmada; tarama yöntemi kullanılarak Siyasal Bilgiler Fakültesi, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi (MAAD) arşivlerinde literatür taraması yapılmış, ikinci elden kaynaklar ile dönemin basını incelenmiştir. Mülkiye tarihinin ayrıntılı olarak ele alındığı 8 ciltten oluşan Çankaya'nın arşiv niteliğindeki eserinde yapılan ayrıntılı taramada; Mülkiye'nin kuruluş süreci ve sonrasındaki gelişmelere ait resmi belgeler ile Kıbrıs doğumlu gençlerin biyografik bilgisine ulaşılmıştır. Yazılı kaynaklarda verilen bilgileri tamamlamak amacıyla, Kıbrıs Türk direniş örgütlenmesi olan Türk Mukavemet Teşkilatı'nda (TMT) mücahitlik yapan, Kıbrıs Türk Geçici Yönetimi'nde (1968) görev alan hem Kıbrıs Türk Federe Devleti (KTFD)'nin (1975) hem de KKTC'nin (1983) kurucu meclislerinde siyasi parti temsilcisi olarak bulunan İsmail Bozkurt ile Kanlı Noel saldırılarından sonra birçok Mülkiye mezunu ve öğrencisinin de katıldığı Erenköy direnişinde görev alan ve uzun yıllar Erenköy Mücahitleri Dernek Başkanlığı'nı yapan mücahit Kutlay Keço ile tarih söyleşileri yapılmıştır.

2.KIBRIS'TA TESİS EDİLEN YÖNETİM SİSTEMELERİ (1878-1960)

2.1. Osmanlı Dönemi (1571-1878)

Osmanlı Devleti, Kıbrıs'ın fethini tamamladığı 1571 yılından itibaren ada yönetiminin başındaki kişileri dönemin şartlarına göre belirlemiştir. Bu kişilerin unvanları; Beylerbeyi, Vezir, Kaptan Paşa, Vali, Kaymakam, Muhafız, Mutasarrıf ve Muhassıl olarak değişiklik göstermiştir (Behçet, 1969: 11).

Osmanlı Devleti, adanın ilk yönetimi biçimini “*Beylerbeylik*” olarak belirlemiş ve Baf, İçel, Alaiye, Tarsus, Sis, Mağusa ve Girne sancaklarını buraya bağlamıştır (Alasya, 1977: 80-81). Kıbrıs'ta tesis edilen bu idari yapı sonraki dönemde değiştirilmiş ve sancak sayısında artış olmuştur. Yapılan yeni düzenlemeye göre Kıbrıs; yönetim merkezi Lefkoşa'da olmak üzere Tuzla, Girne, Gilan, Evdim, Piskopi, Mağusa, Karpaz, Değirmenlik, Baf, Kukla, Hirsofu, Omorfo (Güzelyurt), Mesarya, Limasol ve Dağ'dan oluşan 16 idari bölgeye ayrılmıştır (Çoruh, 2017: 32).

Kıbrıs'ta tesis edilen idari yapı dönemin şartları da göz önünde bulundurularak 1640 yılında bir kez daha değiştirilmiştir. Yapılan düzenleme sonucu Kıbrıs önce Sadrazam Has'ları arasına alınmış, 1687 yılında ise Kapudan Paşa Eyaleti'ne bağlanarak “*Muhassıllar*” tarafından yönetilmeye başlanmıştır (Ünal, 2002: 254). Kıbrıs toplumu bu dönemde muhassılların adil olmayan tutum ve davranışlarından dolayı 1742 yılında ayaklanmıştı. Ayaklanma sonrasında Kıbrıs'ın idari yapısı “*Eyalet*” olarak değiştirilmiş ve adanın yönetimi bu kez vezirlik payesiyle Hasan Paşazade Abdullah Efendi'ye verilmiştir (Çoruh, 2017: 33). Bu durum 19'uncu yüzyıl başlarına kadar devam etmiştir.

Kıbrıs'taki yöneticilerin sıfatları ile hiyerarşik yapısı, 19'uncu yüzyıldaki askeri ve siyasi gelişmelerin de etkisiyle tekrar değiştirilmiştir (Gazioğlu, 2001: 68-71; Serter, 2001: 68). Kıbrıs, Osmanlı yönetiminin sonuna kadar mutasarrıflar tarafından yönetilmiştir. Bu idari yapıda “*Kadı*” kaza yöneticisi, kadılara bağlı olan “*Naip*” ise nahiye yöneticisi olmuştur (Beratlı, 1993: 218). Bu dönemde Kıbrıs'ta görev yapan mutasarrıf, kadı ve naip Bab-ı Âli tarafından atanmıştır (Yolak, 1998: 20).

Kıbrıs'ta tesis edilen bu idari yapının merkezinde Meclis-i Kebir yer almıştır. Meclis-i Kebir, Kıbrıs'taki tüm toplumların temsilcilerinden seçilen sekiz kişiden (4 Müslüman ve 4 gayrimüslim üye) meydana gelmiştir (Demiryürek, 2010: 133-136). Kıbrıs'taki idari sistemin bir diğer kurumunu ise Meclis-i İdareler oluşturmuştur. Kazaların ve nahiyelerin yönetiminden sorumlu olan Meclis-i İdareler; genel sağlık, temizlik, yol ve şehir planlaması, yapı denetimi gibi kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinden sorumlu olmuşlardır (Gazioğlu, 2001: 75-79). Tanzimat Fermanı'ndan sonra hayata geçirilen Meclis-i Adli ise Kadı başkanlığında olmak üzere, ikisi Müslüman ve dört üyeden oluşmuştur. Meclis-i Adli'deki temsil sayısı ile teşkilat yapısı 1878 yılında yeniden düzenlenerek sekiz seçilmiş ve sekiz atanmış üyeden oluşan Danışma Meclisi'ne dönüştürülmüştür (Olgun ve Balıkcıoğlu, 2012: 832-834). Aynı tarihte yapılan başka bir düzenlemeyle kazalardaki yönetimin başında olan kadıların yerine kaymakamlar, nahiyelerdeki naipin yerine ise müdürler atanmış, köylerdeki mahalli yönetimin başında bulunan muhtarlara yönelik herhangi bir değişiklik yapılmamıştır (Çiçek, 1999: 75).

2.2. İngiliz Dönemi (1878-1960)

İngiltere, 1878 yılında Kıbrıs'ın yönetimini geçici olarak devraldığı Osmanlı Devleti'nin burada tesis ettiği idari sistemle birlikte karşısında birbirinden farklı nitelikleri olan iki yerel toplum bulmuştur. Bir yanda Yunanlı kimliğini öne çıkaran ve Yunanistan'la birleşmek isteği olan Enosis ülküsünü sürekli gündemde tutan Rumlar, diğer yanda ise Osmanlı sosyal yapısında “*Millet-i Hâkime*” olarak öne çıkan ancak Müslüman olmanın yanında Türklük bilincine henüz ulaşamamış Kıbrıs Türkleri yer almıştır (Gürel, 1984: 160-161).

İngiltere, Kıbrıs'ın yönetimini devraldıktan sonra “*Yüksek Komiser*” olarak atadığı Sir Garnet Wolseley'in idari anlamdaki ilk icraatı Kıbrıs Mutasarrıfı ile altı kaymakamı görevlerinden almış ve yerlerine kendisine bağlı olarak çalışacak “*Komiserler*” atamıştır (Samani, 1999: 29). İdari yapıdaki bu düzenlemeye ilave olarak kamusal görevlerde bulunan bazı Müslüman yöneticilerin yerine öncelik İngiliz vatandaşlarında olmak üzere Ermeni ve Rumlar getirilmiştir (Alasya, 1997: 135-136; Sonyel, 1999: 135).

İngiltere, adada yaptığı bu idari düzenlemelerden sonra 14 Eylül 1878 tarihinde yayımladığı Kraliyet Emri (Order in Council) ile ilk Kıbrıs Anayasası'nı yürürlüğe sokmuştur (Colonial Office List, 1896: 280-281; The London, 1878: 1,3). Kıbrıs Anayasası'na göre çalışmalarına başlayan Kavanin Meclisi, yönetim sisteminin en üst organı olarak belirlenmiştir. Yüksek Komiser başkanlığında oluşturulan Kavanin Meclisi'nde; atanmış üç İngiliz ile Müslüman, Rum ve Ermenilerden seçilen üç kişi görev almıştır. Kavanin Meclisi, yasama organı olarak

belirlenmesine rağmen İngiltere Kraliçesi tarafından gönderilecek direktifleri yasalaştırma zorunluluğundan dolayı yetkileri kısıtlanmıştır. Bununla birlikte, olağanüstü hallerde tek başına yasa yapma ve bunları 6 ay boyunca uygulama hakkı da anayasal bir ayrıcalık olarak Kıbrıs'taki yönetim sisteminin başında bulunan Yüksek Komiser tarafından tanınmıştır (Balıkcıoğlu ve Olgun, 2012: 837). Kıbrıs Anayasası'na göre Yüksek Komiser bir anlamda yasama ve yürütme güçlerini bünyesinde toplamıştır. Kavanin Meclisi'nde görevli altı üyenin, herhangi bir yasa önerisinde uzlaşamaması ve oylamada eşitlik olması halinde Yüksek Komiserin oyu ayırt edici olarak kabul edilmiştir (Gazioğlu, 1960: 47).

Kıbrıs'ta daha çok nüfusa sahip olan Rumlar, Kavanin Meclisi'ndeki temsiliyetin adil olmadığını ileri sürmüş ve bu hakkın nüfus oranına göre belirlenmesini istemişlerdir. Ancak bu istek İngiliz yönetimi tarafından kabul edilmemiştir. Rum üyeler, isteklerinin kabul edilmediğini öğrenince Kavanin Meclisi'ndeki görevlerinden istifa etmişlerdir (Beratlı, 1993: 35). İngiliz yönetimi, tepkiler karşısında 30 Kasım 1882 tarihinde yaptığı düzenleme ile Kavanin Meclisi'ndeki temsiliyeti yeniden belirlemiştir. Yapılan düzenleme sonucunda Kavanin Meclisi'ndeki dağılım şöyle olmuştur: yerel halktan seçilmiş dokuz Hıristiyan, üç Müslüman üyeye karşılık atanmış altı İngiliz vatandaşı(The Colonial List, 1883: 271).

İngiliz yönetimi tarafından yapılan bu düzenlemelere Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarının tepkileri farklı olmuştur. Rumlar yeni düzenlemenin Enosis için uygun şartlar sağladığını değerlendirirken Kıbrıs Türkleri toplumsal statülerinin Osmanlı dönemindeki gibi olamayacağı endişesiyle en azından Rumlarla eşit siyasi haklara sahip olmak istemişlerdir (Gazioğlu, 1997b: 19; Hill, 1952: 418). Kıbrıs Türk toplum lideri olan Müftü Esseyid Ahmet Asım Efendi ve ileri gelen kişiler tarafından anayasal düzenlemelerin Türk toplumunun hak ve isteklerinin dikkate alınmadan yapıldığını belirten bir dilekçe 25 Mart 1882 tarihinde Sömürgeler Bakanlığı ve Bab-ı Âli'ye gönderilmiştir (Akgün, 2011: 3). Ancak Kıbrıs Türkleri tarafından yapılan bu ilk siyasi girişim ne yazık ki her iki devlet tarafından dikkate alınmamıştır.

Kıbrıs Türk toplumu, bu olumsuz gelişmeye rağmen 19'uncu yüzyılın sonlarında Jön Türk hareketinin de etkisiyle siyasi faaliyetlerde bulunmaya başlamıştır (Hanioğlu, 1989: 261; İsmail, 1998: 52). İlk önceleri Lefkoşa'daki Osmanlı Kırathanesi'nde bir araya gelerek yapılan bu siyasi girişimler II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte daha örgütlü olmaya başlamıştır. Kıbrıs Türk toplumunun bu dönemdeki ilk siyasi örgütlenmesi "*Türk Teavün Cemiyeti*" (TTC) olmuştur. Lefkoşa'da 1908 yılında kurulan TTC, üyelerini özel evlerde toplamış ve Kıbrıs Türk toplum ihtiyaçlarının giderilmesi için yapılması gerekenleri görüşmüştür (Kıbrıs, 2000: 5). TTC kurulduktan kısa bir süre sonra, örgütün İngilizlerin etkisi altında kaldığı iddialarından dolayı bazı üyeler istifa etmiş ve 1908 yılında "*Terakki Kulübü*" adlı yeni bir örgütlenme yapmışlardır (An, 2002: 380). Terakki Kulübü de, tıpkı TTC'de olduğu gibi İngiliz yönetiminin etkisinde olduğu eleştirilerine maruz kalınca bazı üyeler örgütten ayrılmışlar bu seferde "*Hürriyet Kulübü*" adı altında yeniden örgütlenmişlerdir. Her iki örgüt bir yıla yakın birlikte faaliyet gösterdikten sonra Kıbrıs Baş Kadısı Numan Efendi'nin çabalarıyla İngiliz yönetimini destekleyenler dışarıda bırakılmış ve "*Hürriyet ve Terakki Kulübü*" adı altında yeni bir örgüt kurulmuştur (Korkut, 2000: 61). Bu dönemde başlayan Birinci Dünya Savaşı, Kıbrıs Türklerinin siyasi haklarını geri almak ve kamusal görevlerini tekrar kazanmak amacıyla yaptıkları bu girişimlerini olumsuz yönde etkilemiştir.

Birinci Dünya Savaşı, hem Kıbrıs'ın statüsünde hem de Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarının gelecek algılarında farklı düşüncelerin oluşmasına da yol açmıştır. Bu düşüncelerin oluşmasını sağlayan en önemli gelişme 1914 yılı sonbaharında yaşanmıştır. Osmanlı Devleti'nin, Almanya safında savaşa katılmasını bahane eden İngiliz Hükümeti 5 Kasım 1914 tarihinde Kıbrıs'ı tek tarafı olarak ilhak ettiğini ilan etmiştir (Gürel, 1984: 66). Bu gelişme sonrasında Osmanlı Devleti'nin, savaşın yarattığı koşullardan dolayı etkili bir karşı hamlede bulunmaması Kıbrıs Türklerinin gelecek kaygılarını arttırırken Rumlar ise bu gelişmenin Enosis'e ulaşmak için bir fırsat olduğunu değerlendirmişlerdir. Kıbrıs Türk toplumunda oluşan karamsar durum, savaş sonrasında Anadolu'da başlayan Milli Mücadele ile değişmeye başlamıştır. Kıbrıs Türk toplumu, tüm olumsuz şartlara rağmen Milli Mücadele'yi desteklemiştir (Gazioğlu, 1997a: 190). Ancak Kıbrıs Türkleri Milli Mücadele sonrasında imzalanan Lozan Barış Antlaşması sonucunda bir kez daha hayal kırıklığı yaşamışlardır. Çünkü Kıbrıs, Lozan Barış Antlaşması'nın 20. maddesi gereğince İngiliz egemenliğine terk edilmiştir (Soysal, 1965: 42-46). Kıbrıs Türkleri, bu durumun yarattığı olumsuz duygulardan kısa sürede kurtulmuşlar ve kendi toplum sorunlarını çözmek için girişimlerini arttırmaya başlamışlardır.

İngiltere, Lozan'dan sonra ilk olarak 1925 yılında Kıbrıs'ı Taç Kolonisi (Soysal, 1964: 157) olarak ilan etmiş ve böylece adada sömürge yönetimini kurmuştur. İngiltere'nin sömürgelerinde uyguladığı sistemin adı "*Kraliyet Koloni*"sidir. İngiliz sömürge sisteminde, Londra tarafından atanan vali tüm siyasi yetkilere sahip olmuştur. Bu

sistemin bir başka unsuru ise valiye yardımcı olmak amacıyla oluşturulan ve sadece danışma görevini yapan “Yürütme Meclisi” olmuştur. Kraliyet Kolonisi sisteminin şeklen de olsa demokratik olduğu algısını yaratan kurum ise, ada topluluklarından seçilmiş temsilciler ile İngiliz Sömürge Yönetimi tarafından atanmış kişilerden oluşan “Kavanin Meclisi” olmuştur (Akgün, 2012: 77). Kavanin Meclisi’ndeki üye sayısı, ilk kurulduğu 1878 yılından sonra zaman zaman değiştirilmiştir. Son olarak 1925 yılında yapılan değişiklikle Kavanin Meclisi’ndeki üye sayısı şu şekilde düzenlenmiştir: seçilmiş üç Kıbrıs Türk ile on iki Rum üyeye karşılık atanmış yüksek dereceli dokuz İngiliz memur (The Cyprus Gazette, 1925: 249-250). İngiliz Sömürge Yönetimi, Kavanin Meclisi’ndeki Türk ve Rum temsilcilerin ortak bir tavır oluşturmaması için her iki toplumun birleşmesini önleyecek konuları ya oluşturmuş ya da var olan uyumsuzlukları desteklemiştir (Samani, 1999: 74).

İngiliz Sömürge Yönetimi tarafından uygulanan ve “Böl ve Yönet” olarak isimlendirilen bu politika İngiltere’nin tüm sömürgelerinde uzun yıllar başarıyla uygulanmıştır. İngiltere, bu politika doğrultusunda, öncelikle sömürgelerinde detaylı demografik araştırmalar yapmış, sömürge toplumları arasında var olan anlaşmazlık konularını tespit etmiş sonrada kendi politikalarını kolaylaştıracak kişiler veya grupları belirlemiştir. İngiltere’nin sömürge politikalarının uygulanmasını kolaylaştıracak olan bu kişiler önce önemli kamusal görevlere getirilmiş daha sonra ise “Sir, Şövalye” gibi unvanlarla ödüllendirilmiştir (Akgün, 2012: 76). İngiltere, Kıbrıs’ta da aynı politikayı uygulamış, Rumlar ile Türklerin ortak hareket etmelerini sağlayacak şartların oluşmasını engellenmiş, kendisine yakın olan Türkleri çeşitli vasıtalarla ödüllendirmiştir. Bu kişilere örnek olarak Mehmet Münir verilebilir. İngiliz Sömürge Yönetimi’nde uzun yıllar çok sayıda kamusal görevde bulunan ve Kıbrıs Türk toplumunun hak arama mücadelesini engelleyen Kavanin Meclisi üyesi Mehmet Münir, 28 Ekim 1931 yılında İngiliz İmparatorluk Nişanı (Order of the British Empire-OEB), 1947 yılında ise Sir unvanı verilmek suretiyle ödüllendirilmiştir (An, 1997: 116; Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 1947).

İngiltere, adanın yönetimini ele geçirdiği 1878 yılından 1960 yılına kadar olan dönemde idari yapıyı belirlerken kamusal görevleri daha çok kendi vatandaşları ile yerine getirmiş, Kıbrıs Türklerinden kısıtlı oranda faydalanmıştır. Bu durum Kıbrıs Türklerinin kamusal alanda yer almalarını olumsuz yönde etkilemiştir.

2.3. Kıbrıs Cumhuriyeti Dönemi (1960-1963)

İngiltere’nin Kıbrıs’ta kurmuş olduğu sömürge sistemi İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan konjonktürel şartların da etkisiyle zorlanmaya başlamıştır. Rumların Enosis isteklerini 1954 yılından sonra şiddete dönüştürmelerinden kısa bir süre sonra Kıbrıs Türkleri de bundan etkilenmeye başlamıştır. Kıbrıs Türk ve Rum toplumları arasında 1955 yılında başlayan toplumlararası çatışmalar 1958 yılı Ağustos ayında sona ermiştir. Türkiye, İngiltere ve Yunanistan Dışişleri Bakanlarının 1959 yılı Şubat ayında Zürih’te yaptıkları toplantıda sorunun çözümünde uzlaşa sağlanmışlardır. Kıbrıs Sorunu; Türkiye, Yunanistan ve İngiltere Başbakanları ile Kıbrıs Türk ve Rum toplum liderlerinin katılımıyla 1959 yılı Şubat ayında Londra’da yapılan ikinci toplantı sonunda bir “sürelişine” de olsa çözüme kavuşmuştur.

Kıbrıs Cumhuriyeti, bir yılı geçen anayasa çalışmalarından sonra 16 Ağustos 1960 tarihinde ilan edilmiş, aynı gün yeni yönetimin rejimi ile siyasal yapısını belirleyen Kıbrıs Anayasa’sı kabul edilmiştir. Anayasa’ya göre, Kıbrıs Cumhuriyeti’nde “Başkanlık” rejimi kabul edilmiş, Cumhurbaşkanının Rum, Yardımcısının ise Türk olacağı hükümleştirilmiştir (Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası, 1960: 1,3). Anayasa’da, Kıbrıs Türkleri ve Rumlar kurucu unsur olarak kabul edilmiş ve bunların tek bir siyasal yapı içerisinde uyum içinde birlikte yaşamaları amaçlanmıştır (Tamçelik, 2009: 4). Mülkiye’nin kuruluş amaçlarından biri olan bürokrasiye nitelikli “Amme Memuru” yetiştirmek hususu da Kıbrıs Anayasa’sında yer almıştır. Kıbrıs Anayasası madde 41’de “...Amme Görevi; ...Cumhuriyet’in veya bir Cemaat Meclisinin amme hizmetinde, ücreti Cumhuriyet veya bir Cemaat Meclisince kontrol edilen, ücretli herhangi bir görevdir ve herhangi bir amme hükmi şahsındaki veya amme yararına kurulan teşekküllerdeki herhangi bir görevi de içine alır...” şeklinde tanımlanmıştır (Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası, 1960: 41). Anayasa’nın sonraki maddelerinde “Amme Memurların” dan da bahsedilmiştir. Örneğin Anayasa Md. 60’da; “...Bakanlar Kurulunun biri Elen Cemaati ve diğeri de Türk Cemaatine mensup Amme memuru olan iki Kâtibin idaresinde Müşterek Sekreteryası olur...” ifadesi yer almıştır (Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası, 1960: 60).

Kıbrıs Türk gençlerinin çoğunlukla görev aldıkları “Cemaat Meclisleri” ile ilgili hükümler Anayasa’nın 86 ilâ 110 maddeleri arasında düzenlenmiştir. Anayasa md. 87 fıkra 3’te Cemaat Meclisleri kararlarına sınırlama getirilmiştir. Bu maddede yapılan düzenlemeye göre Cemaat Meclislerinin alacakları herhangi bir kararın kamu sağlığı, ahlâkı ve yararına olması gerektiği belirtilmiştir (Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası, 1960: 87).

Kıbrıs Anayasası'ndaki hükümlerden de anlaşılacağı gibi “*Kamu Hizmeti, Kamu Görevi, Kamu Görevlisi*” gibi kavramlar anayasal hükümler içinde yer almıştır. Önceki dönemlerde Kıbrıs'ta egemen olan İngiltere'nin tekelinde bulunan “*Amme*” kavramı bu kez anayasal bir hak olarak kurucu unsurlara verilmiştir. Bu durum, doğal olarak bu görevleri ifa edecek nitelikli personel yetiştirme ihtiyacını da ortaya çıkarmıştır. Her ne kadar Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ömrü üç buçuk yıl sürmüş olsa da nitelikli kamu personeli ihtiyacının bir kısmını Mülkiye'de yükseköğretim gören Kıbrıs Türk gençleri karşılamıştır.

3. KIBRIS TÜRK GENÇLERİNİN MÜLKİYE'DEKİ ÖĞRETİMLERİ

3.1. Kiralama ve Sömürge Yönetimi Dönemi (1884-1960)

Mülkiye, Osmanlı Devleti'nin modernleşme çabaları kapsamındaki nitelikli kamu personeli ihtiyacını da karşılamak amacıyla 1859 yılında kurulmuştur (Babaoğlu, 2017: 49-51). Mülkiye'nin kuruluşunu takip eden ilk yıllarda çeşitli beklentilerle Anavatan'a göç eden Kıbrıs Türk gençlerinden bazıları öğrenimlerini burada yapmışlardır.

Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu zor şartların yarattığı ortam Mülkiye'de öğrenim gören öğrencilerin durumlarına da yansımıştır. Özellikle II. Abdülhamit döneminde Mülkiye'nin kuruluş amacı olan kamuya nitelikli personel yetiştirmek hedefinden kısmen de olsa uzaklaşmış, Padişah'a sadık bir memur grubunu oluşturma anlayışı hâkim düşünce olmuştur (Babaoğlu, 2017: 277). Bu anlayış Mülkiye'ye seçilen öğrencilerin durumuna da yansımış, Osmanlı bürokrasisinde Sadrazam olarak görev yapan Kıbrıs doğumlu Kamil Paşa'nın dört oğlu da öğrenimlerini Mülkiye'de tamamlamışlardır.

Bu dönemde Kıbrıs Türk gençlerinin Mülkiye ile tanışmaları 1880'li yılların başında olmuştur. Sadrazam Kamil Paşa'nın oğullarının da aralarında olduğu Kıbrıs Türk gençlerinden bazıları öğrenimlerini Mülkiye'de yapmışlardır. Sadrazam Kamil Paşa'nın oğlu Salih Haşmet, 1884 yılında Mülkiye'den mezun olduktan sonra sırasıyla; Foça (1885), Mudanya (1886), Çekmece (1887), Adalar (1888) Kaymakamı olarak hizmet yaptıktan sonra terfi etmiş ve 1889 yılında Gelibolu Mutasarrıfı olarak görevlendirilmiştir. Rahatsızlığından dolayı 1890 yılında bu görevinden ayrılmış ve Rüşumat Emaneti (Gümrükler Genel Müdürlüğü) Muavinliğine atanmıştır. Bu görevde iken 1892 yılında İstanbul'da verem hastalığından hayatını kaybetmiştir. Salih Haşmet; 1886 yılında “*Ülâ*” rütbesinin 2.sınıfına yükseltilmiş, aynı yıl 3'üncü rütbeden “*Mescidi*”, 1887 yılında ise 3.sınıf rütbeden “*Osmani*” nişanları ile taltif edilmiştir (Çankaya, 1954: 168).

Sadrazam Kamil Paşa'nın bir diğer oğlu olan Ahmet Şevket Bayur ise 1884 yılında Mülkiye'den mezun olduktan sonra Ticaret Nezareti Tercüme-i Fünun Kalemî Kâtipliğine tayin edilerek kamu hizmetine girmiş, bu görevde bir süre bulunduktan sonra 1885 yılında Yafa Kaymakamı olarak görevlendirilmiş 1886 yılında ise Harbiye Nezareti'nde çalışmaya başlamıştır. Ziraat Bankası'nın 1888 yılında kurulması üzerine Genel Müdür Yardımcılığına atanmış ve bu görevde 10 yıl hizmet ettikten sonra 22 Ağustos 1908 tarihinde Genel Müdürü olarak görevlendirilmiştir. Ziraat Bankası Genel Müdürlüğündeki görevini tamamladıktan sonra 1 Kasım 1922 tarihinde Büyük Millet Meclisi (BMM) Hükümeti tarafından emekliye sevk edilmiştir. Ahmet Şevket Bayur, kamu hizmeti sırasında 1906 yılında “*Ülâ*” rütbesinin 1'inci sınıfına yükseltilerek taltif edilmiştir (Çankaya, 1954: 176).

Kıbrıs müderrislerinden Mahmut Haşim Efendi'nin oğlu olan Abdullah Nuri Saltık da öğrenimini Mülkiye'de tamamlamıştır. Abdullah Nuri Saltık; Kıbrıs Rüştiyesinde orta, Mülkiye İdadi kısmında lise eğitimini tamamladıktan sonra 1886 yılı Ağustos ayında yüksek kısımdan mezun olmuştur. Nuri Saltık, mezuniyet sonrasında 28 Eylül 1896'da İzmir Vilayeti Ma'yyet memurluğunda görev yapmaya başlamış, kaymakamlık stajını tamamladıktan sonra ise sırasıyla; Gördes (1897), Menemen (1898), Kula (1888), Fethiye (1899) ve Bayındır (1899) Kaymakam Vekilliği görevlerini ifa ettikten sonra Kaymakamlığa terfi etmiştir (Çankaya, 1968-1969a: 637-638).

Bir başka Mülkiye mezunu olan Mehmet Nazım 1873 yılında Lefkoşa'da doğmuştur. Kıbrıs dava vekillerinden Hacı Hafız Kamil Efendi'nin oğlu olan Mehmet Nazım; Kıbrıs Rüştiyesi'nde orta, Mülkiye İdadisi'nde lise eğitimini tamamladıktan sonra 1897 yılında Mülkiye'den mezun olmuştur. Mehmet Nazım, Mülkiye'den mezun olduktan sonra 1897 yılında İzmir Vilayeti Ma'yyet memurluğuna tayin edilerek kamu hizmetine girmiştir. Buradaki görevi sırasında çok sayıda ek görevler yapan Mehmet Nazım, 1901-1903 yılları arasında Gördes Kaymakam Vekili olarak çalışmıştır. Kaymakam Vekili Mehmet Nazım bu görevi sırasında stajını bitirmiş asaleten Kaymakamlığa terfi etmiştir. Mehmet Nazım sonraki yıllarda sırasıyla; Soma (1903), Menlik (1905),

Petriç (1907), Anamur (1910), Lapseki (1914), Gönen (1915) ve Gediz (1915)'de kaymakamlık yapmıştır (Çankaya, 1968-1969a: 734).

Mülkiye mezunu Kıbrıs Türklerinden en bilineni şüphesiz ki Hüseyin Fatih Güvendiren'dir. Askeri memur emeklisi Şükrü Bey'in oğlu olan H. Fatih Güvendiren 1873 yılında Lefkoşa'da doğmuştur. Lefkoşa Rüştüyesi'nde orta, Mülkiye İdadisi'nde lise eğitimini tamamladıktan sonra Ağustos 1897 yılında yüksek kısımdan mezun olmuştur. H. Fatih Güvendiren, Mülkiye'den mezun olduktan sonra 1897 yılı Kasım ayında Cezayir Bahri Sefid Vilayet memurluğuna tayin edilerek kamu hizmetine başlamış, bu görevde iken stajını tamamlamış ve kaymakamlığa terfi etmiştir. Fatih Güvendiren kaymakam olarak; Halep/Rumkale (1900), Menbiç (1902), Kosova (1906), Harım (1907), Manastır (1909), Edirne (1910), Kilis (1911), İskenderun (1913)'da kamu görevi yaptıktan sonra mutasarrıflığa terfi ettirilmiştir. Mutasarrıf olarak; Cebeli Bereket (1915), Akka (1916), Niğde (1917), Antalya (1918), Balıkesir (1918) ve Eskişehir (1919)'de kamu hizmetinde bulunmuştur. Balıkesir Mutasarrıfı iken Milli Mücadele'ye katılmıştır. Eskişehir Mutasarrıfı iken Ali Fuat Cebesoy Paşa ile iş birliği yaparak İngiliz birliklerinin Eskişehir'den uzaklaştırılmasında önemli rol oynamıştır. H. Fatih Güvendiren, 1921 yılında BMM Dâhiliye Vekâleti Vilayetler Genel Müdürlüğü'ne atanmış daha sonra Kırşehir Mutasarrıfı olarak görevlendirilmiştir. Bu görevden sonra atandığı Kastamonu Valiliği sırasında Şapka İnkılabı'nın şehirde kabul görüp Türkiye'ye öncülük etmesinde önemli rol oynamıştır. H. Fatih Güvendiren, 24 Haziran 1933'te Şürayı Devlet azalığına seçilmiş, Kasım 1933'de ise yaş haddinden emekliye sevk edilmiştir. H. Fatih Güvendiren aynı yıl Aralık ayında Trabzon mebusluğuna seçilmiş, 5 ve 6'ncı dönemlerde ise Bursa mebusluğu görevinin ifa etmiş, 1948 yılı Temmuz ayında yapılan seçimlerde başarılı olamayınca mebusluğu sona ermiş, 27 Eylül 1955 tarihinde Ankara'da hayatını kaybetmiştir. M. Kemal Atatürk tarafından "*Güvendiren*" soyadı verilen Hüseyin Fatih, Milli Mücadeledeki hizmetlerinden dolayı "*Beyaz Şeritli İstiklal Madalyası*" ile taltif edilmiştir (Çankaya, 1968-1969b: 738-739).

Osmanlı döneminde Mülkiye'den mezun olan diğer Kıbrıs Türklerinin isimleri ve mezuniyet yılları ise şöyledir: Ali Sefa Seyhanlı (1897), Mehmet Münip Bayur (Sadrazam Kamil Paşa'nın oğlu) (1899), Mehmed Şem'i Ünal (1899), Mahmud Nedim (Sadrazam Kamil Paşa'nın oğlu) (1902) (Çankaya, 1968-1969b: 741-943).

Kıbrıs Türk gençleri, bir yandan adanın siyasi geleceğinin belli olmaması diğer yandan ise Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu savaş koşullardan dolayı uzun yıllar Mülkiye'deki öğrenimlerine devam etmemişlerdir. Kıbrıs, Lozan Barış Antlaşması ile İngiltere'ye terk edilince de bu durum devam etmiştir. Lozan Barış Antlaşması'ndan sonra 9 bin 327 Kıbrıs Türk'ü Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığını tercih ederek adadan ayrılmıştır (Zafer, 2008: 212). Kıbrıs Türk gençleri, Türkiye'de yükseköğretim yapmaya yönelik iradelerini bu gelişmelerden sonra uzun yıllar ertelenmek durumunda kalmışlardır. İkinci Dünya Savaşı öncesi ve esnasında Kıbrıs Türk gençlerinden bazıları Türkiye'deki hukuk ve tıp fakültelerinde yükseköğretim yaparlarken Mülkiye bu tercihler arasında olmamıştır (Yaşın, 1997: 204).

İngiltere, İkinci Dünya Savaşı devam ederken Kıbrıs'ın geleceği ile ilgili bazı kararları yürürlüğe sokmuş ve 1941 yılında Rumların Çalışan Halkın İlerici Partisi (Anorthotikon Komma Ergazomenou Laou/AKEL)'ne (Kranitionis, 1985: 8) izin vermiş, 1943 yılında ise Kıbrıs Türklerinin ilk siyasi örgütlenmeleri olan Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu (KATAK)'ın oluşumunu desteklemiştir (Milli Arşiv Araştırma Dairesi (MAAD), FCO 141-2828-73: 25). İngiltere, bu gelişmeye paralel olarak İkinci Dünya Savaşı sonunda yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler (BM) Antlaşması 1'inci Bölüm 2'nci madde 2'nci fıkrası gereğince sömürge toplumlarına kendi geleceklerini belirleme hakkı anlamına gelen "*Self Determinasyon*" ilkesi doğrultusunda (Birleşmiş Milletler Antlaşması, 1945: 5) olmak üzere bazı politikaları yürürlüğe sokmuştur. Bu kapsamda Kıbrıs'a özerk bir yönetim getirilmesi planlanmış ve ada toplumlari bu doğrultuda şekillendirilmeye başlanmışken Türkiye'de yükseköğretim yapmak isteyen Kıbrıs Türk gençlerine de bazı kolaylıklar sağlanmıştır (MAAD, 1946). Bu durum Kıbrıs Türk gençlerinin Mülkiye'de yükseköğretim yapma süreçlerini tekrar başlatmıştır.

3.2. Kıbrıs Cumhuriyeti Dönemi (1960-1969)

İngiltere, Kıbrıs'taki siyasi sistemi değiştirme yönelik girişimlerini 1955 yılından sonra hızlandırmıştır. Ancak bu gelişme, adada başlayacak toplumlararası çatışmaları önleyememiştir. Kıbrıs'ta 1955 yılında başlayan toplumlararası çatışmalar 1958 yılı Ağustos ayında sona ermiştir. Kıbrıs Türk ve Rum toplum temsilcileri arasında Zürih ve Londra'da yapılan görüşmelerde uzlaşa sağlandıktan sonra Kıbrıs Cumhuriyeti 16 Ağustos 1960 tarihinde ilan edilmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti'ni oluşturan Türk ve Rum toplumlari devletin kurucu unsuru olarak belirlenmiştir.

Kıbrıs Türk gençlerinden bazıları bu gelişmelerin yaşandığı 1957 yılından itibaren yükseköğretimleri için Siyasal Bilgiler Fakültesi (SBF)²'ni tercih etmeye başlamışlardır. Kıbrıs Türk gençleri, Türkiye'deki emsallerinden farklı olarak, herhangi bir seçme sınavına girmemişler kendilerine tanınan kontenjan hakkını kullanarak SBF'ye kayıt yaptırmışlardır (Bozkurt, 2019: Mağusa). Bu dönemde SBF'ye kayıt yaptıran; Özdemir Özgür, Özer Koray, İsmet Kotak ve İsmail Bozkurt uzun yıllar sonra Mülkiye'de öğretime başlayan ilk Kıbrıs Türk gençleri olmuştur.

Özdemir Özgür, 1929 yılında Baf'ta doğmuş, 1955 yılında Kıbrıs Türk Lisesi'nde orta öğretimini tamamladıktan sonra 1957 yılında SBF'ye kayıt yaptırmıştır (Çankaya, 1969-1970: 4132). Özgür SBF'den mezun olduktan sonra 1963'te başlayan toplumlararası çatışmalardan sonra Kıbrıs Türk direniş hareketine katılmamış, Rum yönetimine hizmet etmeyi tercih etmiştir (Bozkurt, 2019: Mağusa).

Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne 1957 yılında kayıt yaptıran bir diğer Kıbrıs Türk genci ise Özer Koray olmuştur. Özer Koray, 1939 yılında Omorfo (Güzelyurt)'da doğmuş, 1957 yılında Lefkoşa İngiliz Lisesi'nde orta öğrenimini bitirdikten sonra yüksek tahsilini SBF'de tamamlamıştır. Özer Koray mezun olduktan sonra Kıbrıs'ta Cumhurbaşkanı Muavinliği Siyasi İrtibat Dairesinde İrtibat memurluğu görevinde bir süre çalıştıktan sonra müsteşarlığa kadar yükselmiş; Kıbrıs Mülkiyeliler Birliği Başkanlığı, Kıbrıs Türk İktisadi Araştırmalar Kurulu üyeliği ve Kıbrıs Çetinkaya Spor Kulübü Yönetim Kurulu üyeliği görevlerini yapmıştır (Çankaya, 1969-1970: 4133). Özer Koray 1963 yılı Aralık ayında başlayan toplumlararası çatışmalardan sonra Erenköy'deki Kıbrıs Türk direniş hareketine katılmıştır (Keço, 2019: Girne).

Bu dönemde SBF'de yükseköğretim yapan bir diğer Kıbrıs Türk genci ise İsmet Kotak olmuştur. İsmet Kotak, 23 Şubat 1939'da Mağusa'da doğmuş, 1957 yılında Namık Kemal Lisesi'nde orta öğretimini 1962 yılında ise SBF'de yükseköğretimini tamamlamıştır. Kotak, SBF'den mezun olduktan sonra Mağusa Türk Kooperatif Bankası Müdürlüğünde görev yapmıştır. Bu görevi esnasında “Bozkurt” ve “Zafer” gazetelerinde köşe yazarlığı yapmış, Mağusa'da yayın yapan “Canbulat” radyosunda haber programı sunmuştur (Çankaya, 1969-1970: 4277).

Bu dönemde SBF'ye kayıt yaptıran Kıbrıs Türk gençlerinden bir diğeri ise İsmail Bozkurt olmuştur. İsmail Bozkurt, 24 Şubat 1940 yılında Larnaka'nın Aytoto/Boğaziçi köyünde doğmuş, orta öğretimini Mağusa'daki Namık Kemal Lisesi'nde tamamlamıştır. İsmail Bozkurt, henüz lise eğitimi sırasında iken 1955 yılı yaz ayında Kıbrıs'ta başlayan toplumlararası çatışmalarda Türk direniş hareketine katılmıştır. İsmail Bozkurt, liseyi bitirdikten sonra kaydolduğu SBF'den 1962 yılında mezun olmuştur. İsmail Bozkurt, mezuniyet sonrası adaya dönmüş ve Kıbrıs Cumhuriyeti Sosyal İşler ve Belediye İşleri Dairesi'nde “Belediyeler Müfettişi” olarak kamu hizmetine başlamıştır. Rumların, 21 Aralık 1963 tarihinde başlattıkları saldırılar sonrasında Kıbrıs Türk direnişine katılmış ve 27 Şubat 1964 tarihinde halen Kıbrıs'ın güneyinde yer alan Geçitkale/Köfünye bölgesine gizli yollardan geçmiş ve buradaki Kıbrıs Türk savunmasının komutasını üstlenmiştir. “Eti” koduyla (Bozkurt, 2017: 108) Geçitkale'de TMT Komutanı olarak görev yapan İsmail Bozkurt, Kıbrıs'taki toplumlararası çatışmaların durduğu 1968 yılı Ocak ayında mücahitlikten terhis olmuştur. İsmail Bozkurt, kurucu üyesi olduğu “Kıbrıs Mülkiyeliler Birliği”nin 1963 yılındaki ilk toplantısında Başkan olarak seçilmiştir (Bozkurt, 2019: Mağusa; Çankaya, 1969-1970: 4233-4234).

Bu dönemde SBF'de yükseköğretim yapan diğer Kıbrıs Türk gençleri ile mezun olduğu yıllar ise şöyledir: Mehmet Şahoğlu (1962), Mustafa Güryel (1962), Ahmet Nazif Borman (1963), Peker Mustafa Turgut (1963), Cemal Altınay (1963), Abdülkerim Karamanoğlu (1963), Âmil Rıza (1963), Onur Nazif Borman (1963), Erol Tunaboylu (1963), Aylan Mustafa (1964), Besim Girgin (1964), Ümit Nusret (1964), Feride İzzet (1966), Ergün Aziz (1966), Tolgay Esad (1966), Rıza Erdil Nami (1966), Güner Özada (1966), Atay Cangöz (1967), Remzi Bayram Altay (1967), Mustafa Ali Dede (1967), Kani Abdullah (1967), Mehmet Ahmet (1967), Metin Münir (1967), Teoman Hüseyin (1966), Ergün Aziz (1966), Erdal Tevfik Camgöz (1968), İbrahim Hüseyin Bozkurt (1968) ve İlkay Kamil (1971) (Bozkurt, 2017: 54; Çankaya, 1969-1970: 4278-4764; Keço, 2019: Girne).

Kıbrıs Sorununun en buhranlı dönemi olarak nitelendirilebilecek 1955-1963 arasındaki yıllar, yükseköğretimini SBF'de yapan veya tamamlayan Kıbrıs Türk gençlerinin kamu hizmetine girme süreçlerini olumsuz etkilemiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurucu unsurlarından olan Kıbrıs Türk toplumunu yok etmeyi amaçlayan 1963 yılı Aralık ayındaki Rum saldırıları sonrasında anayasal düzen ortadan kalkmış ve Kıbrıs Türkleri siyasi yönetimden dışlanmışlardır. Bu tarihten sonra Kıbrıs'ın tamamını temsil ettiğini ileri süren ve bu konuda uluslararası kamuoyunu da ikna etmeyi başaran Cumhurbaşkanı Makarios III, Rumların saldırılarını BM'de anlatmak amacıyla

² Mülkiye'nin ismi 1935 yılında çıkarılan kanunla Siyasal Bilgiler Okulu olmuştur (S.B.O., 1935).

New York'a giden Kıbrıs Türk Cemaat Meclis Başkanı Raif Rauf Denктаş'ın adaya girişini bile yasaklanmıştır (Denктаş, 2008: 241; Gazioğlu, 2004: 22).

Kıbrıs Türk toplumunu ortadan kaldırmaya yönelik başlayan bu saldırılar, Türkiye ve İngiltere 'de yükseköğretim gören öğrencilerin adaya gelerek Kıbrıs Türk toplum direnişine katılmalarına yol açmıştır. Aslında Kıbrıs Türk gençleri, 1958 yılından itibaren Kıbrıs Türk toplum direniş hareketinin içinde yer almışlardır. İsmail Bozkurt eserinde; SBF'ye yeni kayıt yaptırdığı 1958 yılı Eylül ayında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde öğrenci olan Aydın Sami (Samiođlu)'nin, Ankara Zir Vadisindeki TMT kamplarına katılmaları konusunu kendilerine ilettikten sonra SBF yükseköğretimini yapan Nazif Borman ile birlikte bu kampa katıldıklarını belirtmiştir (Bozkurt, 2017b: 18). Kıbrıs Sorununun ilk yıllarında yapılan bu girişim sonraki dönemde yaşanacak çatışmaların çok önceden hissedildiğinin işareti olarak değerlendirilebilir.

Söz konusu dönemde İngiltere'deki Kent Üniversitesinde yükseköğretim yapan ancak Kıbrıs Türklerine yönelik saldırıların başlaması üzerine buradaki eğitimini yarıda bırakarak Kıbrıs'a gelen ve Erenköy direnişine katılan Kutlay Keço, SBF'den mezun olan veya halen SBF'de yükseköğretim gören yapan bazı gençlerin Erenköy'de görev aldıklarını belirtmiştir. Erenköy'de 1964 yılı baharından itibaren başlayan ve 2 yıl boyunca devam eden Kıbrıs Türk direnişine katılan 21 SBF'li Kıbrıs Türk gencinin isimleri ise şöyledir: Ahmet Nazif Borman, Tolgay Ali Esat, Teoman Hüseyin, Metin Münür, Teoman Senai, Ergün Aziz, Rıza Erdil Nami, Mustafa Ali Dede, Erdal Camgöz, Ergün Sever, Gökmen Daniş, Kani Aktolgalı, Mehmet Ayder, Ahmet Altan Kamil, Zihni Halilhan, Alaeddin İbrahim, Ali Siyasi, Esat Sait, Tansel İnanç, Mehmet Erver ve İlkey Kamil (Camgöz, 2008: 429-444; Keço, 2019: Girne).

Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde yükseköğretim yapmayı tercih eden Kıbrıs Türk gençlerinin büyük çoğunluğu erkek olmasına rağmen az sayıda Kıbrıs Türk kadını da yükseköğretimi burada yapmıştır. Onur Borman (1963), Aylan Mustafa (1964) ve Feride İzzet (1966) bu kişilere örnek olarak verilebilir. Feride İzzet mezuniyetinden sonra aynı fakültede yüksek lisans öğrenimine devam etmiş, Onur Borman ise yine SBF mezunu olan Nazif Borman'la evlendikten sonra Kıbrıs'a dönmüş ve kamu görevinde çalışmıştır (Çankaya, 1969-1970: 4624,4386, 4470).

4. MÜLKİYE'DEKİ ÖĞRENİM SÜRECİNİN KIBRIS TÜRK TOPLUMUNUN DEVLETLEŞME SÜRECİNE ETKİLERİ (İSMAİL BOZKURT'UN DENEYİMLERİYLE)

İsmail Bozkurt, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Kıbrıs'ta yaşanan birçok olaya ya şahitlik etmiş ya da bizzat içinde bulunmuş Kıbrıs Türklerindedir. Bozkurt'un biyografisiyle SBF'deki öğrenimine dair kısa bilgiler önceki kısımda verilmiştir. Bu kısımda daha çok SBF'deki öğrenimi sırasında yaşadığı önemli olaylar ile mezuniyet sonrasında karşılaştığı sorunlar ve bunların üstesinden gelmek için yaptığı mücadelelerden bahsedilecektir. İsmail Bozkurt daha lise yıllarında iken Kıbrıs Türk direniş hareketine katılmış, adada 1955 yılında başlayan toplumlararası çatışmaların yıkıcı etkilerini yakından hissetmiştir. Bozkurt, 1958 yılında lise eğitimini tamamladıktan sonra hukuk fakültesine kayıt olmayı planlarken bir yıl önce SBF'ye kayıt yaptıran bir başka Kıbrıs Türk genci İsmet Kotak'la karşılaşması onun bu okula kayıt yaptırmasını sağlamıştır. İsmet Kotak'ın, SBF'den mezun olanların fark dersleri vermeleri halinde Hukuk Fakültesinden de mezun olabilecekleri yönünde verdiği bilgiye binaen Bozkurt 1958 yılı Eylül ayında SBF'ye kayıt yaptırmıştır (Bozkurt, 2019: Mağusa).

İsmail Bozkurt, SBF'nin birinci sınıfını bitirdiği 1959 yılı Temmuz ayında Ankara'nın Ayaş ilçesi yakınlarındaki Zir Köyü'de TMT'nin askeri eğitim kampına katılmıştır. İsmail Bozkurt'la birlikte SBF öğrencisi Nazif Borman'da aynı kampta üç haftalık askeri eğitime tabi tutulmuştur (Bozkurt, 2017b: 20). Bu dönemde Kıbrıs Sorununu geçici olarak bitiren Zürih ve Londra Antlaşmalarının Taksim'i³ gerçekleştirilmemesinden dolayı SBF'de öğrenim gören Kıbrıs Türk gençleri bu antlaşmalara tepki göstermişler ancak söz konusu antlaşmaların Enosis'i de içermemesinden dolayı sessiz kalmayı tercih etmişlerdir (Bozkurt, 2019: Mağusa).

O dönemde SBF'de yapılan sınavlar hakkında bir ayrıntının burada vurgulanması önemli olacaktır. Bozkurt'un da öğrenci olduğu 1958-1962 yıllarında SBF'de yapılan sınavlarda günümüzdeki uygulamalardan farklı bir yöntem izlenmiştir. Dönem sınavlarında; öğrenciler tek tek sınıflara alınmış, dersin hocası tarafından her bir öğrenciye ayrı sorular sorulmuş, öğrenci soruların cevaplarını yazarken bir başka öğrenci sınıfa alınmış ve önceden sınav

³ Türkiye Hükümeti'nin Kıbrıs Sorununun çözümü amacıyla ileri sürdüğü ve adanın Türkler ve Rumlar tarafından paylaşılmasını öngören tezdur.

giren öğrencilere sorulanlardan farklı sorular yöneltilmiştir. Sınav sonrasında cevaplar aynı anda değerlendirilmiş, bu değerlendirme sırasında cevap kâğıdına yazdığı hususlarla ilgili öğrenciden açıklayıcı bilgiler istenmiş, sınavda alınan not öğrenciye anında söylenmiştir. Bu tarz sınavlarda konuya tam olarak hâkim olamayan öğrencilerin başarılı olamayacağı göz önüne alındığında SBF'deki öğrencilerin başarılı olmak için o dönemde de çok yoğun çalıştıkları söylenebilir (Bozkurt, 2019: Mağusa).

Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencisi olan Kıbrıs Türk gençleri, Kıbrıs'ı arkadaşlarına tanıtmak ve ortak hareket etmek amacıyla kendi aralarında örgütlenmişlerdir. “*Siyasal Bilgiler Fakültesi Kıbrıslı Öğrenciler Derneği*” adı altında 1962 yılında kurulan bu örgüte Mülkiye’de öğrenci olan 40’a yakın Kıbrıs Türk genci üye olmuştur. Siyasal Bilgiler Fakültesi Kıbrıslı Öğrenciler Derneği’nin tüzüğü hazırlandıktan sonra yapılan ilk başkanlık seçimlerini İsmail Bozkurt kazanmıştır. Dernek etkinlikleri kapsamında konferanslar düzenlenmiş, Rumların Kıbrıs’ta yaptığı hukuk dışı girişimleri protesto etmek amacıyla yürüyüşler düzenlenmiştir. Dernek Kıbrıs Türk liderlerinin Ankara’da buldukları günleri yakından takip etmiş ve onları SBF’ye davet ederek konferanslar vermiştir. Derneğin düzenlediği konferanslardan ilki 1962 yılında yapılmıştır. Kıbrıs hakkında görüşmeler yapmak amacıyla Ankara’ya gelen Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük, SBF’de verdiği konferansta Kıbrıs’taki gelişmeleri anlatmıştır. Dernek bu faaliyetlerine ilave olarak, etkinliklerini duyurmak ve diğer öğrencileri Kıbrıs konusunda bilgilendirmek amacıyla “*Abohor*” adlı bir duvar gazetesi de çıkarmıştır. Kıbrıs’ta 1963 yılı sonunda başlayan toplumlararası çatışmalar derneğin etkinliğini kaybetmesine de yol açmıştır (Bozkurt, 2019: Mağusa).

Kıbrıs Türk siyasi hayatında çok önemli görevler üstlenen İsmail Bozkurt, bitirme tezini Kıbrıs Anayasası üzerine yapmıştır. İsmail Bozkurt, bitirme tezinin sonuç kısmında; mevcut anayasanın hassas dengeler üzerine tesis edildiğini, Kıbrıs’ta anayasal hükümlerin uygulanabilmesi için Türk ve Rum taraflarının tutum ve görüşlerinin iyi niyet üzerine inşa edilmesinin zorunluluğunu ifade etmiştir (Bozkurt, 2019: Mağusa). İsmail Bozkurt, SBF’den mezun olduğu 1962 yılında Lefkoşa Türk Belediyesi’nde “*Müfettiş*” olarak görevlendirilmiş ve kamu hizmetine başlamıştır. Burada bir detayı vurgulamak gereklidir. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan ve aynı zamanda Milliyet gazetesinde de muhabir olarak çalışan Lefkoşa Belediyesi Sosyal İşler ve Kültür Dairesi Müdürü Ömer Sami Coşar⁴, İsmail Bozkurt’un Mülkiye mezunu olduğunu öğrendikten sonra sorgusuz sualsiz bu görevi kendisine vermiş, hatta tüm imza yetkilerini de devretmiştir. İsmail Bozkurt, göreve başlar başlamaz ilk iş olarak SBF’deki öğrenimi sırasında edindiği bilgilerle çalışma esaslarını içeren tüzük ve yönetmelikleri hazırlamış hatta Daire’nin bütçesini de oluşturmuştur (Bozkurt, 2017 a: 22-23).

İsmail Bozkurt, SBF’den mezun olduktan hemen sonra kamu görevine getirildiği bu dönemde 21 Aralık 1963 tarihinde Rum saldırıları başlamıştır. Tarihe “*Kanlı Noel*” olarak da geçen bu saldırılar Kıbrıs’taki anayasal düzeni ortadan kaldırmış ve toplumlararası çatışmaların tekrar başlamasına sebep olmuştur. Bu gelişme Kıbrıs Türk gençlerinin toplum direnişine katılmalarına yol açmıştır. İsmail Bozkurt, Kıbrıs’ta başlayan toplumlararası çatışmalar sonrasında TMT saflarında “*Mücahit*” olarak görev almış ve Larnaka kazasına bağlı Geçitkale/Köfünye’de “*Kovan Beyi*” olarak toplum direnişine katılmıştır. Bozkurt, SBF’deki öğrenimi esnasında kazandığı tüm birikimlerini mücahit görevini yaparken de kullanmıştır. İsmail Bozkurt, Mücahit Komutanı olarak görev yaptığı Geçitkale’de ilk iş olarak örgüt yapısını oluşturmuş, bir bakıma emir komuta birliğini tesis etmiş, “*Disiplin Kuralları*” başlığıyla hukuki bir düzenleme yapmış, vergilendirme sistemini hayata geçirmiş, hatta eğitim öğretim faaliyetlerinin aksamaması için bölgede görev yapan mücahitlerden öğretmen veya üniversite öğrencisi/mezunu olanlardan istifade ederek okul açma girişiminde bulunmuş ve bir bakıma “*Kamu Düzenini*” oluşturmaya çalışmıştır (Bozkurt, 2017 b: 132-133). Bunlara ilave olarak bölge halkının bilgilendirilmesi ve morallerinin yüksek tutulması amacıyla “*Mücahit*” adlı haftalık bir gazete de çıkarmıştır (Bozkurt, 2017b: 198, 223, 239, 268; Bozkurt, 2019: Mağusa).

İsmail Bozkurt, SBF’de öğrenim gören kardeşi İbrahim’den uzun zamandır haber alamamanın kaygısını yakından hissettiği 1964 yılı Şubat ayında hoş bir sürprizle karşılaşmıştır. Kıbrıs’ta 21 Aralık 1963 tarihinde yaşanan Rum saldırılarından sonra Zir Köy’de askeri eğitime tabi tutulan İbrahim Bozkurt⁵, 27 Şubat 1964 tarihinde Kıbrıs’a gelmiş ve abisiyle birlikte toplum direnişine aktif olarak katılmıştır (Bozkurt, 2017b: 335). Kıbrıs’ta toplumlararası çatışmalar 1967 yılı sonbaharında sona ermiştir. Rum ve Yunan askeri birliklerinin 15 Kasım 1967 tarihinde

⁴ 1964 yılı Temmuz ayı son günü R. Raif Denктаş, E. Albay Rıza Vuruşkan ile birlikte Erenköy’e tekneyle çıkan grubun içinde yer almış ve Rumların 8 Ağustos 1964’te yaptıkları Erenköy saldırılarına şahitlik etmiştir.

⁵ İbrahim Bozkurt, 2 yıl boyunca Kıbrıs Türk direniş hareketine aktif olarak katıldıktan sonra 30 Mart 1966 tarihinde Ankara’ya geri dönmüş ve yarım bıraktığı SBF’deki yükseköğretime devam etmiştir (Bozkurt, 2019: Mağusa).

Geçitkale/Köfünye'ye yaptıkları saldırılardan sonra Türkiye'nin sert tepkisi sonrasında adada görevli Yunan askeri birliklerinin büyük kısmı Yunanistan'a geri dönmüşlerdir (Papageorgiu, 1996: 16-19). Bu gelişme, Kıbrıs Sorununun çözümüne yönelik müzakerelerin başlamasına yol açmış ve Kıbrıs Türk Geçici Yönetimi'nin kurulmasını sağlamıştır.

İsmail Bozkurt, bu gelişme sonrasında 1968 yılında mücahitlikten terhis olmuş ve kamu görevine geri dönmüştür. Bozkurt, 1970 yılında yapılan seçimler sonucunda aktif siyasete girmiş ve Kıbrıs Türk Geçici Yönetim Meclisi'nde görev almıştır. Kıbrıs Türk Cemaat Meclisi Başkan R. Rauf Denktaş'ın 1973 yılında Cumhurbaşkanı Yardımcısı ve Geçici Türk Yönetimi Başkanı olarak seçilmesinden dolayı boşalan Başkanlık makamı için yapılan seçimi İsmail Bozkurt kazanmış ve Kıbrıs Türk toplum sorunlarıyla doğrudan ilgili olan bu kurumun başına geçmiştir. Ancak bu durum fazla sürmemiştir. Nikos Sampson'un 15 Temmuz 1974 tarihinde Cumhurbaşkanı Makarios III'e karşı yaptığı darbe girişimi Kıbrıs'ta yaşanacak olan yeni gelişmelerin kapısını açmıştır. Türkiye, Zürih ve Londra Antlaşmalarının sağladığı "Garantör" hakkını kullanarak 20 Temmuz 1974 tarihinde Kıbrıs'a askeri harekât yapmıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Kıbrıs'taki anayasal düzeni tekrar sağlamak amacıyla yaptığı harekâttan yaklaşık 6 ay sonra Kıbrıs Türk Federe Devleti (KTFD) ilan edilmiştir. Bu gelişme sonunda Kıbrıs ikiye bölünmüş kuzeyde KTFD güneyde ise Kıbrıs Cumhuriyeti'ni temsil ettiğini iddia eden Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) yer almıştır.

Kıbrıs Türk Federe Devleti ilan edildikten hemen sonra anayasa hazırlama çalışmaları başlamıştır. İsmail Bozkurt'un da içinde olduğu Anayasa Hazırlama Komitesi'nde Türkiye'den davet edilen aynı zamanda SBF'de anayasa hukuku dersi veren Abdullah Şeref Gözübüyük de yer almıştır. Anayasa hazırlama çalışmaları sırasında yoğun tartışmalar yaşanmıştır. Tartışmalar daha çok "Tek Adam" rejimi yaratacak hususların ana metnin içinde yer almaması ile İnsan Hakları Evrensel Beyanname'sinde ifade edilen temel hak ve özgürlüklerin sağlanması konusunda yaşanmıştır. İsmail Bozkurt, taslak metine yönelik eleştiri ve önerilerini madde madde olacak şekilde yazmış ve Meclis Genel Kurulu'na vermiştir. Önerilerin neredeyse tümü kabul edilmiş ve sonuçta uzlaşma ile Kıbrıs Türk Federe Devleti Anayasası yapılarak halkoylamasına sunulmuştur (Bozkurt, 2019: Mağusa).

Kurucu Meclis tartışmaları, o dönem KTFD'de var olan siyasi oluşumu da etkilemiş ve partileşmeyi getirerek çoğulcu demokratik yapıya geçişi hızlandırmıştır. Bu bağlamda İsmail Bozkurt ve arkadaşları, 4 Ağustos 1975'te, dönemin ilk siyasi partisi olarak Halkçı Parti'yi kurmuşlardır. Ardından 11 Ekim 1975'te KTFD Cumhurbaşkanı R.Rauf Denktaş'ın önderliğinde Ulusal Birlik Partisi (UBP) kurulmuştur. Kısa bir süre sonra Halkçı Parti'de başlayan hizipleşme yeni bir partinin doğuşunu hızlandırmıştır. İsmail Bozkurt ve arkadaşlarının girişimiyle kurulan ve sosyal demokrat ilkeleri benimseyen Toplumcu Kurtuluş Partisi (TKP) 18 Mart 1976 tarihinde siyasi hayatına başlamıştır. Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kurulmasından sonraki ilk seçimler 1976 yılında yapılmıştır. Seçimlerde R.Rauf Denktaş'ın partisi UBP mecliste çoğunluğu sağlarken, İsmail Bozkurt'un partisi TKP ana muhalefet görevini üstlenmiştir. İsmail Bozkurt, TKP'de uzun yıllar Genel Sekreterlik yapmış, 1983 yılında ise Genel Başkan seçilmiştir (Bozkurt, 2019: Mağusa).

Kıbrıs Türk siyasi hayatında bu gelişmeler yaşanırken bir yandan da Kıbrıs Sorununun çözümüne yönelik müzakereler devam etmiş ancak herhangi bir gelişme sağlanamayınca İsmail Bozkurt'un da içinde yer aldığı KTFD Meclisi 15 Kasım 1983 tarihinde bağımsızlığını ilan ederek Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) adını almıştır. İsmail Bozkurt, 1990 yılında muhalefet partilerinin ortak adayı olarak katıldığı Cumhurbaşkanlığı seçimini kaybedince aktif siyasetten çekilmiştir.

İsmail Bozkurt'un Kıbrıs Türk siyasi hayatında üstlendiği görevler şöyledir: 1970 – 1990 arasında 4 dönem milletvekilliği, 1973-75 arasında Türk Cemaat Meclisi Başkanlığı, 1975-76 ve 1983-85'te Kurucu Meclis üyelikleri, 1983 – 1987 arasında Toplumcu Kurtuluş Partisi Genel Başkanlığı ve bu sıfatla Ana Muhalefet liderliği, 1985-86 arasında KKTC Turizm ve Kültür Bakanlığı.

Siyasal yaşamında Kıbrıs Türk Halkı'nın çok partili siyasi hayata geçmesinde, Anayasa da dâhil olmak üzere birçok yasanın yapılmasında etkin görev alan İsmail Bozkurt; 1995-2002 yılları arasında Doğu Akdeniz Üniversitesi bünyesinde, Kıbrıs Araştırmaları Merkezi'nin başkanlığını, "Kıbrıs Araştırmaları Dergisi (Journal for Cyprus Studies)"nin genel yayın yönetmenliğini yapmış, "Kıbrıs, Balkanlar, Avrasya Türk Edebiyatları Vakfı" (KIBATEK)'nin başkanlığını yürütmüş, 1998 yılında yayım hayatına başlayan Türk dili, edebiyat ve çeviri dergisi "Turnalar"ın genel yayın yönetmeliğini 2013 yılına kadar yürütmüştür (Bozkurt, 2019: Mağusa).

5. SONUÇ

Mülkiye, Osmanlı Devleti'nin modernleşme girişimlerinin sonucunda devlet bürokrasisinin ihtiyaç duyduğu nitelikli personel ihtiyacını karşılamak amacıyla 1859 yılında kurulmuştur. Mülkiye'nin kurulduğu dönem ile Kıbrıs'ın geleceğinin belirlendiği olaylar hemen hemen aynı yıllara denk gelmiştir. Osmanlı Devleti, içinde bulunduğu zor koşullardan kurtulmanın çarelerini aramaya yoğunlaştığı 19'uncu yüzyılın ikinci yarısında Kıbrıs'ı İngiltere'ye kiraladığı ve bir bakıma Doğu Akdeniz'de stratejik bir konumda bulunan adaya yönelik ilgisini en az düzeye indirmiştir.

İngiltere, Kıbrıs'ı kiraladığı 1878 yılından itibaren adada kendi hükümrancılığını kurmuş ve kamu hizmetini daha çok kendi vatandaşlarıyla yerine getirmiştir. Bu dönemde Anadolu'ya göç etmiş Kıbrıs Türkleri Mülkiye'deki yükseköğretimlerine başlarken Kıbrıs'ta kalan Türkler ise gerek içinde buldukları şartların etkisi gerek İngiltere'nin adadaki uygulamaları gerekse de Birinci Dünya Savaşı öncesi ve sonrasında yaşanan gelişmelerin yarattığı koşullardan dolayı kamu görevlerinden uzak kalmışlar ve Mülkiye'de yükseköğretim yapma isteğinde olmamışlardır. Anadolu'ya göç etmiş olan ve Osmanlı bürokrasisinde görev yapan Kıbrıs Türkleri ise çocuklarının da aynı kadrolarda yer almasını istediğinden dolayı Mülkiye'deki yükseköğretime önem vermişlerdir. Bu kişilere verilecek en çarpıcı örnek Kıbrıs doğumlu Sadrazam Kamil Paşa'dır. Osmanlı Sadrazamı Kamil Paşa, dört oğlunu da Mülkiye'deki öğrenim sürecine dâhil ederek Osmanlı bürokrasisinde görev almalarını sağlamıştır.

Kıbrıs doğumlu olan ve Anadolu'da yaşayan gençlerin Mülkiye ile ilk tanışıklıkları 19'uncu yüzyılın sonlarında olmuştur. Bu gençlerin tamamı Mülkiye'den mezun olduktan sonra Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti bürokrasisi ile siyasi hayatında aktif görev yapmışlar, bazıları ise 1919 yılında başlayan Milli Mücadele'ye destek vermişlerdir. Ancak Lozan Barış Antlaşması sonucunda Kıbrıs'ın hukuken İngiltere'ye terk edilmesi ve 1925 yılından itibaren İngiliz Sömürge Yönetimi'nin başlaması adada yaşayan Kıbrıs Türklerinin Mülkiye'de öğretim yapma sürecini doğrudan etkilemiştir. Bu durum İkinci Dünya Savaşı sonundan itibaren değişmeye başlamıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan şartlar hem Türkiye'nin hem de Kıbrıs Türklerinin gelecekleriyle ilgili önemli gelişmelerin yaşanmasına yol açmıştır. Savaş sonunda kurulan Birleşmiş Milletler örgütünün kuruluş sözleşmesinde yer alan ve sömürge halklarına kendi geleceklerini belirleme hakkı veren "Self Determinasyon" ilkesinin etkileri Kıbrıs'ın geleceğiyle ilgili kararların alınmasını hızlandırmış, savaş sonunda Batı bloğunun yanında yer alan Türkiye ise siyasi, ekonomik, kültürel ve askeri geleceğini Batı'nın istediği gibi şekillendirmeye başlamıştır. Bu gelişmeler Kıbrıs Türk gençlerinin Mülkiye'de yükseköğretim yapma isteklerini de tetiklemiştir. Bu dönemde Mülkiye'de yükseköğrenim yapan Kıbrıs Türkleri, İngiliz⁶ / Kıbrıs Cumhuriyeti vatandaşlığına tabi olmuşlar ve yabancı öğrenci statüsünde okula kabul edilmişlerdir.

Kıbrıs Türk gençlerinin, kuruluşundan neredeyse 100 yıl sonra Mülkiye ile tekrar tanışmaları 1957 yılında olmuştur. Bu yıl aynı zamanda Kıbrıs'taki toplumlararası çatışmaları en üst seviyeye çıktığı bir döneme denk gelmesinden dolayı Kıbrıs Türk gençlerinin yükseköğretim süreçlerini doğrudan etkilemiştir. Kıbrıs Türk gençlerinin büyük bir kısmı daha lise yıllarında iken direniş örgütü olan Türk Mukavemet Teşkilatı saflarına katılmışlardır. Bu gençlerin bir kısmı Mülkiye'deki öğrenimleri sırasında Ankara yakınlarındaki Zir Köy'de askeri eğitim almışlar ve bir bakıma sonraki yıllarda başlayacak olan çatışma ortamına hazırlanmışlardır. Mülkiyeli Kıbrıs Türk gençleri, bu eğitimlerden birkaç yıl sonra 1963 yılı Aralık ayında adada başlayan toplumlararası çatışmalara bizzat katılmışlar ve toplum direnişini desteklemişlerdir.

Bu gelişme aynı zamanda Kıbrıs Türk gençlerinin Mülkiye'de yükseköğretim yapma isteklerini de bir süre ertelemelerine yol açmıştır. Kıbrıs Türk gençleri adada toplumlararası çatışmaların durduğu 1960'lı yılların sonlarından itibaren hem SBF'deki öğrenimlerine devam etmişler hem de Kıbrıs Türk toplumuna hizmet etmeye başlamışlardır. SBF mezunu Kıbrıs Türkleri, bu dönemde aktif olarak siyasi gelişmelerin içinde yer almış, Kıbrıs Türk toplumunun devletleşme sürecinin temellerinin atılmasına doğrudan katkı sağlamışlardır.

Mülkiye'deki öğrenim süreci ile daha sonraki siyasi ve bürokratik kamusal deneyimleri makalede konu edilen İsmail Bozkurt, açıldığı 1859 yılından sonra yükseköğretimini Mülkiye'de yapan ve Kıbrıs'ta yaşamını devam ettiren ilk Türk gençlerinden biridir. İsmail Bozkurt'un hem Kıbrıs'taki lise hem de Mülkiye'deki yükseköğretim süreciyle mezuniyetinden hemen sonraki dönemin büyük kısmı toplumlararası çatışmaların yoğun yaşandığı yıllara denk gelmiştir. İsmail Bozkurt bu durum karşısında hem lise yıllarında hem de Mülkiye öğrencisi olduğu

⁶ İngiltere, 1925 yılında sömürge olarak ilan ettiği Kıbrıs'taki egemenliğini 1960 yılında terk etmiştir. Bu yıla kadar olan dönemde Kıbrıs'ta yaşayan Türkler, Lozan Barış Antlaşması'na göre İngiliz uyruğunu kabul etmişlerdir.

yıllarda Kıbrıs Türk toplumunun direniş örgütlenmesi olan TMT saflarında görev alarak Türk toplumunun mal ve can güvenliğinin korunmasına katkı sağlamıştır. Burada bir detayın altının çizilmesi önemlidir. O da; İsmail Bozkurt'un 1963 yılından sonra "Mücahit Komutanı" olarak görev yaptığı ve Rumların kontrolü altında olmasından dolayı kuşatma altında tutulan Geçitkale/Larnaka'daki faaliyetleridir. İsmail Bozkurt, Geçitkale'deki direniş sırasında yaptığı; emir komuta sisteminin kurulması, vergilendirme, eğitim öğretim faaliyetlerinin tekrar başlatılması ve bölge halkının moralinin yüksek tutulması amacıyla kendi imkânları doğrultusunda bir gazete çıkarılması vb. tüm girişimlerin temelinde de Mülkiye'de edindiği bilgi birikimi olduğunu ifade etmiştir.

Mülkiye'de siyaset bilimi ve kamu yönetimi bölümünden mezun olan İsmail Bozkurt'un Kıbrıs Türk siyasi yaşamındaki faaliyetleri 1970 yılından sonra başlamıştır. Genç yaşına rağmen; Türk Cemaat Meclisi Başkanlığı, Halkın Partisi kurucu üyeliği, KTFD ve KKTC Kurucu Meclis üyeliği, Ana Muhalefet Partisi Başkanlığı gibi çok sayıdaki kamu görevini başarı ile yerine getiren İsmail Bozkurt, bu görevleri icra ederken karşılaştığı sorunlara çözüm üretme sürecinde Mülkiye'de öğrendiği bilgi ve yöntemleri kullanmıştır.

Kıbrıs'ta yaşayan Türklerinin Mülkiye'de yükseköğretim yapma ve kendi toplumlarına hizmet etme süreçleri 1957 yılından sonra başlamıştır. İlk Mülkiyeli Kıbrıs Türk gençleri olan Özdemir Özgür, Özer Koray, İsmet Kotak, İsmail Bozkurt'un açtığı bu yoldan sonraki yıllarda yüzlerce Kıbrıs Türk genci geçmiş ve Mülkiye'de edindikleri bilgi birikimini kendi toplumlarının hizmetine sunmuşlardır. Kıbrıs Türk gençlerinin Mülkiye'de yükseköğretim yapma istekleri sonraki yıllarda artarak devam etmiştir. Her ne kadar 1963 yılında başlayan toplumlararası çatışmalar bu süreci aksatsa da 1968 yılından sonra da çok sayıda Kıbrıs Türk genci Mülkiye'de yükseköğretim görmüş ve burada edindiği bilgi birimini Kıbrıs Türk toplumunun devletleşme sürecinde kullanmıştır.

KAYNAKÇA

1878 tarihinde Gönderilen ve Kıbrıs Konvansiyonu'nun İçeriğinin de Yer Aldığı Resmi Yazı.

Akgün, S. (2012). İngiltere'nin sömürge yönetim biçiminin Kıbrıs'ta uygulanma biçimi; Kavanin Meclisi. *Amme İdaresi Dergisi*, XLV(4), 49-81.

Akgün, S. (2012). Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş sürecinde Kıbrıs Türk aydınları ve Jön Türk hareketi ile olan ilişkileri (1865-1918). *History Studies, International Journal of History*, (3), 1-29.

Alasya, H. F. (1997). *Kıbrıs tarihi ve Kıbrıs'ta Türk eserleri*. Ankara: ?.

An, A. (1997). *Dinsel toplumdan ulusal topluma geçiş süreci ve Kıbrıs Türk liderliğinin oluşması (1900-1942)*. Lefkoşa: Galeri Kültür Yayınları.

An, A. (2002). *Kıbrıs'ın yetiştirdiği değerler (1782-1899)*. Ankara: Akçay Yayınları.

Atun, A. (2007). *Kıbrıs andlaşmaları, planları ve önemli BM, AB kararları (1571-1983)*. I, Lefkoşa: Mağusa Tarihi Araştırma ve Yazın Vakfı Yayını.

Azasından Dr. Eyüp Necmettin, Dt. Nazif Denizler, Bay Hüseyin Derviş, Bay Hasan Galip, Bay Fazıl Sami ve Bay Yusuf Hasan tarafına gönderilen yazı.

Babaoğlu, R. (2017). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Mekteb-i Mülkiye (1859-1960)*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Behçet, H. (1969). *Kıbrıs Türk maarif tarihi (1571-1968)*. Lefkoşa: ?

Beratlı, N. (1993). *İngiliz dönemi başlarına kadar Kıbrıs Türklerinin tarihi, kimliğin kökenleri*. I, 1. Baskı, Lefkoşa: Galeri Kültür Yayınları.

Birleşmiş Milletler Antlaşması. (1945). Erişim adresi: <https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/6535501-Birlesmis-Milletler-Antlasmasi.pdf>, (15 Ocak 2020).

Bozkurt, İ. (2015). *Kıbrıs Türk halkının siyaset kurumu üzerine deneme*. Lefkoşa: Zeytin Yayınları.

Bozkurt, İ. (2017a). *Beştuğum'dan Zirköy'e bir Kıbrıs çocukluğu ve ilköğrenliği (1940 - 1963)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- Bozkurt, İ. (2017b). *Zirköy'den Mermertepe'ye Kıbrıs'ta direniş ve mücahitlik yılları (1 Nisan 1955- 1968 Baharı)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Bozkurt, İ. (2019). Tarih Söyleşisi. Mağusa.
- Camgöz, E. (2008). *Kıbrıs'a ilk çıkarma 1964 oradaydım*, Ankara: Kozan Ofset.
- Colonial Office List .(1915). *Historical and statistical information*. Londra: Waterlow&Sons Limited.
- Colonial Office List. (1883). *Comprising historical and statistical information*. Londra:?.
- Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi (CCA) 30-10-0-0-235-590-35, Dışişleri Bakanlığı Birinci Daire U. Müdürlüğü, “Kıbrıs Evkaf Murahhası Mehmet Münir'e verilen rütbe h.”, 11 Temmuz 1947.
- Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (COA), HR-SFR-3-0263-00025-001,2,3, Fransız Büyükelçiliğine 24 Temmuz
- Çankaya, A. (1954). *Mülkiye tarihi*, I. Ankara: Örnek Matbaası.
- Çankaya, A. (1968-1969a). *Mülkiye tarihi*, II. Ankara: Mars Matbaası.
- Çankaya, A. (1968-1969b). *Mülkiye tarihi*, III. Ankara: Mars Matbaası.
- Çankaya, A.(1969-1970). *Mülkiye tarihi*, VIII. Ankara: Mars Matbaası.
- Çiçek, K. (1999). Kıbrıs'ta muhtarlık teşkilatının kuruluşu. *XII. Türk Tarih Kongresi, Kongre'ye Sunulan Bildiriler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Çoruh, H. (2017). *Sultan İkinci Mahmut döneminde Kıbrıs (1808-1839)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Demiryürek, M. (2010). *Nizam-ı Cedit'ten II meşrutiyete Osmanlı reform sürecinde Kıbrıs*. 1. Ba., İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Denktaş, R. R. (2008). *Kıbrıs, elli yılın hikâyesi*. Lefkoşa: Akdeniz Yayınları.
- Erim, N. (1953). *Devletlerarası hukuk ve siyasi tarih metinleri (Osmanlı İmparatorluğu andlaşmaları)*. I, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Gazioğlu, A. C. (1960). *İngiliz idaresinde Kıbrıs, statü ve anayasa meseleleri*. I. İstanbul: Ekim Basımevi.
- Gazioğlu, A. C. (1997a). *İngiliz yönetiminde Kıbrıs II (1878-1952) Enosis çemberinde Türkler*. İstanbul: CYREP.
- Gazioğlu, A. C. (1997b). *Kıbrıs tarihi-İngiliz dönemi (1878-1960)*. Lefkoşa: CYREP Yayınları.
- Gazioğlu, A. C. (2001). *Kıbrıs Türk tarihi-Türk dönemi (1570-1878)*. Lefkoşa: Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi.
- Gazioğlu, A. C. (2004). *Cyprus the island of sustained crises, March 1964- August 1964*. (2). Lefkoşa: CYPREY.
- Gürel, Ş. S. (1984). *Kıbrıs tarihi (1878-1960) kolonyalizm, ulusçuluk ve uluslararası politika*. I, 1. Baskı, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Hanioğlu, Ş. (1998). *Bir siyasal örgüt olarak Osmanlı İttihat ve Terakki cemiyeti ve Jön Türkler (1889-1902)*, I. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hill, G. (1952). *A history of Cyprus, volume IV, The Otoman province the British colony, 1571-1948*. Harry Luke (Ed.). İngiltere: Cambridge at The University Press.
- İsmail, S. (1998). *Kıbrıs üzerine bildiriler*. Lefkoşa: Cyrep Yayınları.
- Karal, E. Z. (1995). *Osmanlı tarihi, birinci meşrutiyet ve istibdat devri (1876-1907)*, VIII. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Keço, K. (2020). Tarih Söyleşisi. Girne.
- Kıbrıs Cumhuriyet Anayasası. (1960). Erişim adresi: http://www.parliament.cy/images/media/assetfile/Syntagma_TU.pdf, (15 Ocak 2020).
- Kıbrıs Gazetesi, (2000). Lefkoşa.

- Korkut, F. (2000). *Hatıralar*. Mağusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- Kranitiotis, N. (1985). *Zor yıllar*. Lefkoşa: KKTC Enformasyon Dairesi Yayını.
- Kurat, Y. T. (1968). *Henry Layard'ın İstanbul elçiliği 1877-1878*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi (MAAD). (1946). *KTY 04-1946-5-01*. Başkan M. İzzet'ten KATAK Konfederasyon.
- Olgun, K. ve Balıkcıoğlu, E. (2012). The Times gazetesine göre Kıbrıs'ta idari ıslahat. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, IX (1), 832-845.
- Tamçelik, S. (2009). Kıbrıs'ta kurulması düşünülen sistemde cumhurbaşkanı ve yardımcısının görev ve yetkileri. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, XI (42), 76-96.
- The Colonial Office List. (1896). Thirty_Fifth Publication. Londra: Harrison and Sons.
- The Cyprus Gazette. (1925). Extraordinary No:2. Kıbrıs.
- The London Gazette. (1878). 24639. Londra.
- The London Gazette. (1878). 24639. Londra.
- Ünal, A. A. (2002). XVI ve XVII yüzyıllarda Cezayir-i Bahr-i Sefid (Akdeniz ve Ege adaları) ya da Kaptan Paşa eyaleti. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (12), 251-261.
- Yavuz, B. (1994). *Kurtuluş savaşı döneminde Türk-Fransız ilişkileri: Fransız arşiv belgeleri açısından 1919-1922*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Yolak, S. (1998). *1571'den günümüze Kıbrıs Türk yönetimleri*. Lefkoşa: KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı.
- Zafer, Ç. (2008). Kıbrıs'tan Anadolu'ya Türk göçü (1878–1938). *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (36), 201-223.
- Zafer, Ç. (2008). Kıbrıs'tan Anadolu'ya Türk göçü (1878–1938). *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (36), 201-223.
- Zeki, V. (1970). *Kıbrıs tarihi*. Lefkoşa:?.